

Finanstilsynets rundskriv 3/2022 – Vedlegg 3

VURDERING AV KAPITAL I PILAR 2 KNYTTET TIL MARKEDSRISIKO

Finanstilsynets vurdering av risiko og kapitalbehov (SREP) skal ta utgangspunkt i foretakets ICAAP og omfatte kapitalbehov som ikke, eller bare delvis, er dekket av pilar 1 (pilar 2-risikoer). Renterisiko i bankboken (IRRBB) inngår i vurderingen av markedsrisiko.

Finanstilsynet vil i denne sammenheng benytte beregningsmetoder for kvantifisering av kapitalbehov knyttet til enkelte pilar 2-risikoer for markedsrisiko. Metodikken for vurdering og beregning av pilar 2-kapitalbehov for markedsrisiko baseres i utgangspunktet på en beregning av tapspotensialet estimert ved stresstesting av ulike risikofaktorer for de porteføljer som inngår i pilar 2-vurderingen. I tillegg foretas det kvalitative vurderinger av blant annet porteføljens konsentrasjon og likviditet, samt av styring og kontroll. Finanstilsynets SREP-vurdering vil både basere seg på informasjon fra foretakenes ICAAP og årsrapport, eksisterende innrapportering til Finanstilsynet (som ORBOF og COREP), samt en innrapportering til Finanstilsynet av spesifikk informasjon om risikorammer og de ulike porteføljenes posisjoner og beholdninger.

Markedsrisiko som ikke er dekket i pilar 1

I EBAs retningslinjer for SREP¹ heter det at tilsynsmyndighetene som et minimum skal vurdere markedsrisiko i handelsporteføljen, samt renterisiko, spreadrisiko og aksjerisiko i bankporteføljen. I pilar 1 regnes det kapitalbehov for aksje- og renterisiko i handelsporteføljen, samt valuta- og råvarerisiko i samlet portefølje, jf. tabell 1 under.

Tabell 1: Risikofaktorer i pilar 1 og pilar 2

<i>Pilar 1</i>	<i>Pilar 2</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Generell renterisiko i handelsporteføljen • Spesifikk renterisiko (spreadrisiko) i handelsporteføljen • Generell aksjerisiko i handelsporteføljen • Spesifikk aksjerisiko i handelsporteføljen • Valutarisiko i samlet portefølje • Varerisiko i samlet portefølje • CVA risiko • AVA 	<ul style="list-style-type: none"> • Generell renterisiko i bankporteføljen • Spesifikk renterisiko (spreadrisiko) i bankporteføljen • Generell aksjerisiko i bankporteføljen • Eiendomsrisiko i bankporteføljen • Risiko knyttet til ubenyttede rammer for aksjer og renterisiko i handelsporteføljen og valutarisiko i samlet portefølje • Swapsread-risiko • Likviditet og konsentrasjon (kvalitative vurderinger) • Styring og kontroll (kvalitative vurderinger)

For aksjer og obligasjoner i bankporteføljen beregnes det under pilar 1 ingen kapitalbehov for markedsrisiko, men disse porteføljene inngår i pilar 1-beregningen av kapital for kredittrisiko.

Aksjer inngår i beregningsgrunnlaget med 100 prosent, mens obligasjoner inngår i beregningsgrunnlaget med 0 til 100 prosent, avhengig av utsteders risikovektning. Det regnes ikke

¹ EBA/GL/2022/03.

kapitalbehov for renterisiko i bankporteføljen i pilar 1. I pilar 2 vil markedsrisikoen i bankporteføljen bli vurdert, men slik at det gis fradrag for kapitalkravet i pilar 1 på de porteføljer Finanstilsynet vurderer. Tabell 1 viser hvilke risikoer som dekkes i pilar 1, og hvilke risikoer som Finanstilsynet inkluderer i sin pilar 2-vurdering.

I den grad pilar 1 ikke fanger tilstrekkelig opp risikoen i handelsporteføljen (f.eks. pga. komplekse produkter, ikke-likvide posisjoner e.l.), forsøker Finanstilsynet også å ta hensyn til dette i pilar 2. I denne sammenheng innebærer det også å foreta en kvalitativ vurdering av verdipapirbeholdningenes konsentrasjon og markedslikviditet i både handelsporteføljen og bankporteføljen, samt bankens styring og kontroll av markedsrisiko.

Beregningsgrunnlag: Rammer vs. faktisk eksponering

Pilar 1-krav beregnes med utgangspunkt i faktiske posisjoner. Foretakene har for de fleste risikofaktorene etablert rammer for hvor stor eksponering de maksimalt kan påta seg. Ettersom eksponeringen i handelsporteføljen kan endres hyppig, tas det hensyn til en potensiell full rammeutnyttelse i pilar 2-vurderingen. For eksponering i bankporteføljen er det, med unntak for renterisiko og valutarisiko, mindre vanlig at styret har fastsatt rammer. Normalt vil også tilpasning av eksponering her ta noe mer tid enn hva tilfellet er for posisjoner i handelsporteføljen. For bankporteføljen, med unntak av for renterisiko og valutarisiko, er det således mindre grunnlag for å benytte rammer.

For å hensynta tapspotensialet som ligger i ubenyttede risikorammer, vil Finanstilsynet "skalere opp" kapitalkravet i pilar 1 for henholdsvis aksjer og renter i handelsporteføljen basert på ubenyttet ramme (faktisk rammeutnyttelse på rapporteringstidspunktet). Det vil si at dersom rammeutnyttelsen er 50 prosent, beregnes det et kapitalbehov i pilar 2 for posisjoner i handelsporteføljen tilsvarende pilar 1-kravet. For handelsporteføljer behandles VaR rammer likt med andre typer rammer, også her er det utnyttelsesgraden som danner grunnlaget for oppskalering av pilar 1-kravet. Metodikken innebærer at kapitalbehovet i pilar 2 for aksjer og renter i handelsporteføljen tilsvarende anslått kapitalbehov basert på full rammeutnyttelse fratrukket kapitalkravet i pilar 1. Dette ivaretar således prinsippet om at pilar 2 skal dekke risikoer som ikke er dekket i pilar 1, dvs. at det ikke skjer en omkalibrering av pilar 1-krav. I den grad posisjonene i handelsporteføljen er lite likvide, bør dette tas hensyn til i pilar 2, ettersom metodikken i pilar 1 forutsetter likviditet i posisjonene.

I bankporteføljen vil Finanstilsynet anvende faktiske posisjoner som grunnlag for vurdering av kapitalbehov i pilar 2, med unntak for renterisiko og valutarisiko, hvor rammen benyttes som utgangspunktet for vurderingen.

Stressfaktorer

Finanstilsynets vurdering av kapitalbehovet i pilar 2 for markedsrisiko baserer seg på en beregning av anslått tapspotensial ved plutselige endringer i de viktigste markedsrisikofaktorene. I SREP-vurderingen beregnes tapspotensial knyttet til aksjerisiko, renterisiko, valutarisiko, spreadrisiko og eiendomsrisiko ved å stresse foretakenes porteføljebeholdninger. Swaps spreadrisiko beregnes med samme konfidensnivå som benyttes for annen type markedsrisiko. Stress-scenarioene benyttes bare på posisjoner i bankporteføljen, samt for valutarisiko, som gjelder både bankporteføljen og handelsporteføljen. Varerisiko har så langt utgjort en begrenset andel av foretakenes totale

markedsrisiko, og vil bare inngå skjønsmessig i pilar 2 for de tilfeller der faktisk eksponering er av en viss betydning.

Konfidensnivå og tidshorison

Finanstilsynet har lagt til grunn at sannsynligheten for de ulike stress-scenarioene bør være om lag like store. Kapitalbehov knyttet til kredittisiko og operasjonell risiko i pilar 1 er kalibrert til 99,9 prosent VaR over ett års tidshorison, mens kapitalbehov for markedsrisiko er kalibrert til 99,0 prosent VaR over 10 dagers tidshorison. Forskjellen kan begrunnes med at aktivitetene i handelsporteføljen har en annen tidshorison enn aktivitetene i bankporteføljen.² Baselkomiteen har i sin standard til behandling av renterisiko i bankporteføljen³ lagt til grunn et konfidensnivå på 99,0 prosent, og en tidshorison på 6 måneder.

Finanstilsynet har i sin vurdering av nivået på kapitalbehov for markedsrisiko i pilar 2 sett hen til ovennevnte vurderinger av kalibreringsnivå.

I Solvens II for forsikringsforetak, som det henvises til nedenfor i avsnittet om spreadrisiko, legges det til grunn et konfidensnivå på 99,5 prosent over ett år. Finanstilsynet har for spreadrisiko-vurderingen tatt utgangspunkt i Solvens II metodikken, men nedjustert stressnivået, slik at det skal tilsvare om lag samme kalibreringsnivå som er lagt til grunn i Baselkomiteens behandling av renterisiko i bankboken.

Aksjerisiko

Som stressfaktor benyttes et fall i aksjepriser på 45 prosent. Som grunnlag for beregningen av tapspotensial benyttes markedsverdi av faktiske beholdninger i aksjer og egenkapitalinstrumenter på vurderingstidspunktet. Posisjoner i datterforetak (konsoliderte eierposisjoner), tilknyttede foretak og strategiske eierposisjoner knyttet opp mot det å drive bankvirksomhet, holdes utenom grunnlaget for beregningen av pilar 2-vurderingen for aksjerisiko.

Eierposisjoner i foretak innen finansiell sektor, som definert i artikkel 4 (27) i kapitalkravsforordningen (CRR), går etter hovedregelen som fradrag i ren kjernekapital ref. artikkel 36 (1) bokstav (h) og (i) i kapitalkravsforordningen (CRR). Dog vises det til unntaksreglene for frikvoter i kapitalkravsforordningen (CRR), artikkel 46 og 48, slik at der hvor slike eierposisjoner likevel inngår i beregningsgrunnlaget, skal disse postene inntas i grunnlaget for pilar 2-vurderingen. Øvrige aksjeposisjoner i bankporteføljen, med unntak av eiendomseksponering, blir inkludert i vurderingen. For aksjer som ikke blir regnskapsført til virkelig verdi, vil eventuelle merverdier bli vurdert skjønsmessig dersom det kan dokumenteres at bokført verdi ligger vesentlig lavere enn virkelig (markeds)verdi.

Grunnlaget for kalibreringen av stressfaktoren på aksjer er historisk aksjekursutvikling på børsnoterte aksjer. Aksjeposisjoner i bankboken vil ofte være betydelig mindre likvide, noe som tilsier en økning av stressfaktornivået med ytterligere 10 prosentpoeng, tilsvarende forskjellen mellom type 1 og type 2-aksjer i Solvens II-regelverket for forsikringsforetak. I stedet for å øke stressfaktoren ytterligere, har Finanstilsynet valgt å legge vekt på de skjønsmessige vurderingene av risikospredning og markedslikviditet i aksjeposisjonene. Potensielle tillegg på tapspotensialet

² Det understrekes her at foretakene selv må vurdere om forutsetningen om at papirene kan omsettes på 10 dagers horison er realistisk. Illikvide papirer bør ha høyere kapitalkrav.

³ BCBS: Standards - Interest rate risk in the banking book, April 2016.

basert på en kvalitativ vurdering av eksponeringenes konsentrasjon og likviditet er omtalt nærmere nedenfor.

Aksjeposisjoner inngår i beregningsgrunnlaget for kapitalbehov i pilar 1 med 100 prosent. Dette pilar 1-kapitalbehovet trekkes derfor fra tapspotensialet som beregnes.

Eiendomsrisiko

Mange finansforetak har direkte eierskap i eiendom eller eiendomsselskaper i sin bankportefølje. I Solvens II stresses eiendom med 25 prosent. Eiendommer i bankporteføljen er ofte overtatte eiendommer som følge av misligholdte kredittengasjement, noe som kan tilsi noe strengere kalibrering enn hva som gjelder for forsikringsforetakenes investeringsporteføljer. Finanstilsynet viderefører derfor en stressfaktor for eiendom på 30 prosent.

Som grunnlag for beregningen av tapspotensial, benyttes markedsverdi av faktiske beholdninger på vurderingstidspunktet. Eiendomseksposering som inngår i beregningsgrunnlaget inkluderer eierposisjoner og andeler i næringseiendom, eiendomsselskaper, eiendomsfond samt direkte eie av eiendommer, herunder egne bankbygg og eiendom til egen eller ansattes bruk. For eiendom som ikke blir regnskapsført til virkelig verdi, vil eventuelle merverdier bli vurdert skjønnsmessig dersom det kan dokumenteres at bokført verdi ligger vesentlig lavere enn virkelig (markeds)verdi. Pilar 1-kapitalbehovet trekkes fra tapspotensialet som beregnes, på samme måte som for aksjer.

Renterisiko

Renterisiko i bankporteføljen (IRRBB) skal vurderes på bakgrunn av et stressfaktornivå på 2 prosentpoeng parallelt skift i rentekurven, jf. EBAs retningslinjer.⁴ Beregningen ser på effekten på egenkapitalen (EVE-metoden). Beregningsgrunnlaget vil være foretakenes risikoramme for renterisiko i bankporteføljen.

Etter EBAs retningslinjer skal det også foretas en vurdering av hvordan vridninger i rentekurven påvirker bankens tapspotensial. For å vurdere disse effektene, vil Finanstilsynet som metode for å vurdere renterisiko i tillegg benytte 6 standardiserte rentesjokkscenarier som definert i EBAs retningslinje Annex III, som igjen bygger på Baselkomiteens standard til behandling av renterisiko i bankporteføljen.⁵ Foretakene skal selv beregne effekten av 6 ulike scenarier på sine kontantstrømmer: parallelt skift opp og ned, brattere rentekurve (korte renter ned og lange opp), flatere rentekurve (kortere renter opp og lange ned) og korte renter opp og ned. Bankens posisjoner og kontantstrømmer skal deles inn i 19 tidsintervaller. Størrelsen på rentesjokket for NOK som skal benyttes er 200 bp for parallelle renteskift, 300 bp for korte renter (inntil 2 år) og 150 bp for lange renter (fra 7 år og lengre). Vesentlig basisrisiko og opsjonsrisiko inkluderes i analysen. Den pågående referanserentereformen medfører basisrisiko som bør vurderes av foretakene. Det er naturlig at foretaket setter rammer for EBA-stress som er relevante og har stor effekt for foretaket og ikke bare for effekten av de to parallelle sjokkene. Ved vurdering av kapitalbehovet for renterisiko benyttes foretakenes risikoramme for renterisiko i bankporteføljen dersom rammene omfatter stressene beskrevet over. Dersom rammene kun dekker de to parallellstressene benyttes faktiske posisjoner på det tidspunktet over de siste 12 månedene der renterisikoen var størst.

⁴ EBA/GL/2018/02 Guidelines on the management of interest rate risk arising from non-trading activities, 19 July 2018.

⁵ BCBS: Standards - Interest rate risk in the banking book, April 2016.

Det scenarioet som viser størst tap, standardsjokkene på 2 prosentpoeng eller ett av de 6 ulike scenariene, vil være den metoden som bestemmer kapitalbehovet.

Foretakene skal også vurdere hvordan endringer i rentenivå kan påvirke resultatet (NII-metoden). EBAs retningslinjer for IRRBB beskriver forutsetningene som skal legges til grunn. Mindre foretak kan benytte forenklete forutsetninger i analysen. Foretak i gruppe 1 og gruppe 2 forventes videre å utarbeide rentesjokk tilpasset foretakets forretningsmodell. Sjøkket bør være et mulig, men lite sannsynlig makrostress. Dersom egenutviklede stress eller stress etter NII-metoden for beregning av renterisiko i bankboken (IRRBB) viser en høyere risikoeksponering enn standardstressene under EVE-metoden, forventes det at foretaket vurderer om det bør settes av mer kapital for renterisiko i bankboken.

Spreadrisiko

Metoden som benyttes for vurdering av spreadrisiko bygger på metodikken i Solvens II for forsikringsforetakene. Det beregnes et tapspotensial som avhenger av ratingnivå og durasjon, jf. tabell 2 under. Stressfaktorene er kalibrert basert på historiske data for aktivt handlede foretaksobligasjoner i euro. Det er ikke tilstrekkelig grunnlag til å foreta en særskilt kalibrering basert på norske data. For å hensynta at kalibreringsnivået for Solvens II er høyere enn øvrige stressfaktorer, har Finanstilsynet nedjustert stressnivået med 40 prosent ved beregning av tapspotensial ved bruk av spreadmatrisen for Solvens II. Beregnet tapspotensial multipliseres med en faktor på 0,6 og resultatet av dette utgjør det beregnede pilar 2 kapitalbehovet for spreadrisiko. Det beregnes ikke fratrukk for pilar 1-kapital ved denne metodikken, da det legges til grunn at pilar 1-kravet dekker kredittrisiko som ikke er spreadrisiko (dvs. misligholds-/konkursrisiko).

Tabell 2: Spreadrisiko, sammenheng mellom rating og antatt spread endring

Rating ⁶	Risikoklasse	Spread-endring
AAA	1	0,9 %
AA	1	1,1 %
A	2	1,4 %
BBB	3	2,5 %
BB	4	4,5 %
B	5	7,5 %
Lavere enn B	6	7,5 %
Ikke ratet (minimum durasjon på 1 i beregningen)	-	3,0 %
"0-vektene" unntatt statsobligasjoner med AA- og AAA-rating	-	0,3 %
Obligasjoner med Fortrinnsrett (AAA)	1	0,7 %
Obligasjoner med Fortrinnsrett (AA)	1	0,9 %

Den faktiske porteføljen av rentebærende verdipapirer i bankporteføljen benyttes som beregningsgrunnlag. I beregningen skal en benytte markedsverdier på vurderingstidspunktet. Spreadendringer vil på porteføljer som regnskapsmessig er ført til amortisert kost (porteføljer som holdes til forfall) normalt ikke påvirke egenkapitalen, men i en stresset situasjon kan det være behov å måtte selge disse verdipapirene. Finanstilsynet vurderer det derfor slik at også disse porteføljene

⁶ Standard & Poor's ratingklasser er tatt inn som en illustrasjon i tabellen.

må inngå i vurderingen til markedsverdi. Det vil i vurderingen måtte tas hensyn til eventuelle mer-/mindreverdi som ikke inngår i regnskapsmessig verdi.

Posisjoner i OMF papirer utstedt fra hel- eller deleide kredittforetak holdes utenom ("egne" OMF-beholdninger). Det vises til modulen for markedsrisiko.⁷ Finanstilsynet vil gjøre skjønnsmessige vurderinger bl.a. dersom foretaket har store beholdninger av OMF papirer utstedt fra hel- eller deleide kredittforetak. Det vises til avsnittet nedenfor om kvalitative vurderinger av porteføljenes likviditet og konsentrasjon.

Statsobligasjoner utstedt av stater innen OECD (i egen valuta) med rating tilsvarende minimum AA- inkluderes ikke i beregningen. For andre utstedere med 0-vektning etter kapitalkravsforordningen (CRR) artikkel 114, 115, 117 og 118 forutsettes det en spreadendring på 0.3 prosent.⁸ Dette gjelder foretak i EU-land der myndighetene har anerkjent 0-risikovektning av papiret. Eventuelle korte posisjoner i tilsvarende instrument utstedt av samme utsteder kan trekkes fra.

Som en forenkling benyttes gjennomsnittlig gjenværende løpetid for porteføljen i hver ratingklasse i beregningen. Posisjoner i rentefond og obligasjonsfond skal inkluderes i beregningsgrunnlaget. Der hvor gjennomsnittlig durasjon og rating for fondet ikke er oppgitt, vil det bli benyttet en løpetid på 3 år og det antas at beholdningen ikke er ratet. Finanstilsynets metodikk dekker ikke spreadrisiko knyttet til foretakenes egne innlån.

Foretaket bør i sin ICAAP opplyse om hvilken rating som er benyttet, med eventuelle kildehenvisninger. I kapitalkravsforordningen (CRR) aksepteres bare rating av ekstern kredittvurderingsinstitusjon, jf. kapitalkravsforordningen (CRR) artikkel 120, jf. artikkel 4 nr. 1 punkt 98.

Valutarisiko

Finanstilsynet benytter et stressfaktornivå på 25 prosent endring i kursen på utenlandsk valuta i sin SREP-vurdering av valutarisiko. I pilar 1 beregnes det kun kapitalkrav for valutarisiko dersom foretakets samlede netto valutaposisjon overstiger 2 prosent av ansvarlig kapital. Netto valutarisiko er i pilar 1 basert på det høyeste av henholdsvis sum korte og sum lange posisjoner over alle valutaer. Beregningsgrunnlaget for Finanstilsynets stresstest i pilar 2-vurderingen er foretakets risikoramme for samlet nettoposisjon i valuta beregnet etter kapitalkravsforordningen (CRR), artikkel 352, fratrukket 2 prosent av ansvarlig kapital. I tillegg trekkes et eventuelt pilar 1-krav for valutarisiko fra.

Swaps spreadrisiko i basisswaper

Mange større foretak, hovedsakelig i gruppe 1 og gruppe 2, finansierer store deler av virksomheten i utenlandske markeder og har derfor betydelige posisjoner i basisswaper. Etter finanskrisen har det i perioder vært store endringer i prisingen av basisswaper. Som følge av at det sikrede instrumentet (innlånet) ikke er eksponert for disse verdiendringene, medfører verdiendringene for derivatene en risiko for foretakene. Finanstilsynet forutsetter at foretak med vesentlige posisjoner i basisswaper

⁷ <https://www.finanstilsynet.no/tilsyn/arkiv-fellessider-tilsyn/modul-for-markedsrisiko/>

⁸ Nivået er basert på observerte spreadendringer i 2020 relativt til obligasjoner med fortrinnsrett.

vrderer kapitalbehovet for denne risikoen. Det bør i beregningen legges til grunn et konfidensnivå tilsvarende de andre tapsvurderingene under markedsrisiko.

Kvalitativ vurdering av porteføljenes konsentrasjon og likviditet

Det vil bli foretatt en kvalitativ vurdering av eksponeringenes konsentrasjon og markedslikviditet, se nærmere omtale i modul for markedsrisiko.⁹ Etter en kvalitativ vurdering av porteføljene gis et tillegg på tapspotensial for eksponeringenes konsentrasjon og likviditet for hver risikofaktor på 0 prosent (lav risiko), 10 prosent (moderat risiko) eller 20 prosent (betydelig risiko). Maksimalt samlet kvalitativt tillegg på tapspotensialet for en risikofaktor blir dermed 40 prosent. Som et utgangspunkt vil porteføljer som anses å ha en "normalt god" risikoprofil, ikke bli medføre tillegg i tapspotensialet.

Samlet tapspotensial

Samlet tapspotensial i pilar 2 beregnes ved å summere tapspotensialet som er estimert for hver av risikokategoriene, inkludert eventuelle kvalitative tillegg.

⁹ Merk at Finanstilsynets risikomoduler blir løpende oppdatert. <https://www.finanstilsynet.no/tilsyn/arkiv-fellessider-tilsyn/modul-for-markedsrisiko/>